

SSAD

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Cilt 5, Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı | Volume 5, Special Issue: Turkish-Greek Relations, 30 Ağustos/30 August 2021

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 23.07.2021

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 06.08.2021

DOI: 10.30692/sisad.973889

TARİHTE İLK DOĞU-BATI ÇATIŞMASI OLARAK GÖRÜLEN TROIA SAVAŞI'NIN 'TARAFLARI ÜZERİNE' PSİKOPOLİTİK BİR DEĞERLENDİRME: BATI DÜŞÜNÜNDE TROIALILAR VE AKHALAR

A Psychopolitical Assesment 'on the Sides' of the Trojan War Which is Seen as the First East-West Conflict in History: Trojans and Achaeans in Western Thought

Şenol KANTARCI

Prof. Dr.

Akdeniz Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih Anabilim Dalı

ORCID ID: 0000-0001-7686-4911

skantarci@hotmail.com - mkantarci@gmail.com

Atıf/Citation: Şenol Kantarcı (2021), "Tarihte İlk Doğu-Batı Çatışması Olarak Görülen Troia Savaşı'nın 'Tarafları Üzerine' Psikopolitik Bir Değerlendirme: Batı Düşününde Troialılar ve Akhalar", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı*, C. 5, 30 Ağustos 2021, s.173-196.

Öz: Çalışma Troia Savaşı özelinde Batılı bakış açısıyla savaşın tarafları üzerine psikopolitik bir analizi hedeflemiştir. Bu amaçla, Kolektif Bilinç, Sosyodrama, Kültürel Travma, Seçilmiş Zafer, Seçilmiş Travma, Kolektif Yanılsama, Retrospektif Çarpıtma/Uydurma, Zeigarnik Etkisi, Sıcak Yer, Kolektif Psikoz, Atıf (Yükleme) Kuramı, Analoji ve Bilişsel Uyumsuzluk Teorisi gibi bir takım teori ve psikolojik yaklaşımlardan yararlanarak bu çalışma, kendilerini Akhalar olarak gören Batılıların Troialıların etnik kimliği üzerine yapmış oldukları tartışmalarına odaklanmaktadır. Tarihte, Doğu ile Batı arasında bilinen ilk büyük mücadele hatta tamamen efsanelere dayalı olsa da ilk dünya savaşı olarak görülen Troia Savaşı, bu incelemede hem mitolojik hem de stratejik olarak Boğazlar'daki ve Karadeniz'deki güç mücadelesi ekseninde değerlendirilmiştir. Rönesans aydınlarının, Constantinopolis'in düşerek, Doğu Roma İmparatorluğu'nun ortadan kaldırılışı öncesi/sonrası düşüncelerini Troia Savaşı ile nasıl özdeşleştirdikleri konusunun da incelendiği çalışmada ayrıca, Troia Savaşı mitinin Batılılar tarafından bu defa Birinci Dünya Savaşı'nda nasıl işlendiği konusu tarihi ve psikolojik bir analize tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Troia Savaşı, Politik Psikoloji, Troialılar, Akhalar, Batı Dünyası, Türkler.

Abstract: The aim of the study is to provide a psychopolitical analysis on the sides of the Trojan War from the Westerners' perspective. For this purpose, applying to a set of theories and psychological approaches; such as, the Theory of Collective Consciousness, Sociodrama, Cultural Trauma, Chosen Victory, Chosen Trauma, Collective Illusion, Retrospective Distortion, Zeigarnik Effect, Hot Place, Collective Psychosis, Attribution Theory, Analogy, and Cognitive Dissonance Theory; this study focuses on the discussions of the Westerners, who see themselves as Achaeans, on the ethnic identity of the Trojans. Even though it is completely based on legends; the Trojan War, which is regarded as the first conflict and even the Great War between the East and the West, is evaluated in this

study both mythologically and strategically within the framework of the power struggle for the Bosphorus and the Black Sea. Besides, how the Renaissance intellectuals identified their thoughts before and after the abolishment of the Eastern Roman Empire as a result of the fall of Constantinople with the Trojan War is also examined. Finally, how the Trojan War myth was treated by the Westerners during the World War I is also analyzed from historical and psychological perspectives.

Keywords: The Trojan War, Political Psychology, The Trojans, The Achaeans, The Western World, Turks.

GİRİŞ

Batı dünyasında özellikle son üç yüzyılda belirli tarihi olaylara bakış açısında artık neredeyse klişeleşmiş bir *Kolektif Bilinç* oluşmuştur. Benzer yaklaşım Doğu dünyası için de geçerli olsa da –Doğu'ya nazaran- Batı dünyasının yaşamış olduğu tarihsel evrim -başarı ekseninde- Batı'yı farklı bir noktaya taşımıştır. XV. ve XVI. yüzyılda gerçekleştirilen Coğrafi Keşifler, Rönesans-Reform süreci, hemen sonrasında başlayan Sömürgecilik, bunun sonucu olarak ortaya çıkan güç ve büyüklük olgusu Batı dünyasını, artık her şeyi dizayn eden egemen aktör olarak ortaya çıkartmıştır. Örneğin, XVII. yüzyılın ortalarından itibaren 1648 Westphalia ile Avrupa devletler sistemini, uluslararası bir düzen olarak dayatma çabası bunun önemli bir göstergesidir.

Batı dünyasının kendi kökenlerini genel olarak dayandırdığı tarih anlayışı, bir bakıma antik Hellen'in tekerrürü olmuştur. Aslında mevcut tablo, sadece bugünkü modern Batı'da değil antik Roma'da da aynıdır. Aydınlanma sürecinin kökenlerine göz atıldığında iki büyük aktör göze çarpar. Bunlardan birincisi felsefe alanında, akli tam yetkinliği ile kullanıma sokan, Batı'da modern dünyanın ilhamını borçlu olduğu ve model aldığı Sokrates, ikincisi ise edebiyatta modern anlatı geleneğinin ilk öncüsü olan Homeros'tur. Homeros, Batı dünyasında özellikle edebiyat alanında en çok öykünülen kişi olmuştur. Öyle ki, Batı edebiyatı tarihi bir bütün olarak değerlendirildiğinde Homeros, bu tarihin hem kurucusu hem besleyicisi hem de hazinesidir. Latin edebiyatı neredeyse bütün konularını, şekillerini hatta üsluplarını bile antik Hellen'e borçludur. Örneğin Latin nesrinin ustası olarak görülen, Latinceyi bir dil kılan ve Latin düşüncesinin mimarı olarak görülen Cicero'nun beslenme pınarı antik Hellen'dir. Latin şairi Catullus, Homeros'un epik geleneğinin bir taklitçisi iken yine Latin edebiyatının en büyük şairi olarak görülen, Aeneis'in yazarı Vergilius'un esin kaynağı da Homeros'un Ilyada (Iliás) 'Ιλιάς ve Odyseia (Odusseia) 'Οδύσσεια'dır (Boyacıoğlu ve Çelik, 2003, s. 167).

Hz. İsa'nın bizzat kendisinin Hristiyanlık üzerinde etkisinin olmadığı, Hristiyanlığın büyük oranda havarileri ile sonraki yorumcuların bir eseri olarak ortaya çıktığı olgusu, bütün dünyada kabul edilen bir gerçekliktir. Anadolu'da antik Hellen ve antik Roma uygarlığını harmanlayarak, -antik Hellen mitleri ile bazı Pagan inançlarının karışımından- Batı Hristiyanlığının temellerini atan ve ona şeklini veren Tarsuslu Aziz Paulus'tur. Hatta daha II. yüzyılda büyük Hristiyan düşünür, Justin Martyr, Platon'un İsa'dan bile önce ilk Hristiyan olduğunu savunmuştur (Boyacıoğlu ve Çelik, 2003, s. 167). Bu noktadan hareketle denilebilir ki, Batı dünyasının sadece tarihi, felsefesi ve edebiyatı değil inancı olan ve din şeklinde harmanlanmış bir aydınlanma olarak görülen Hristiyanlık bile antik Hellen'e dayandırılmıştır. Temellerini antik Hellen'e referansla oluşturan Batı dünyası, gücü ele geçirdikten sonra da hemen her alanda *ben merkezli* bir ekseninde asimilasyona da dayalı emperyal bir yayılma içerisine girmiştir. Batı'nın özellikle XIX. yüzyıldan itibaren tartışmasız bir şekilde güçlenerek narsistik *ben merkezli* yaklaşımını etkin bir şekilde yaygınlaştırarak oluşturduğu *Kolektif Bilinç*, kendi toplumu başta olmak üzere dünya kamuoyunu şekillendirmede de etkili olmuştur. Kellermann için *Kolektif Bilinç* ve genel olarak kolektif ilişkiler, *Sosyodrama* olarak bilinen olgudur. Basit bir tanımla *Sosyodrama*, bir grubun ortak tecrübelerini –grupla birlikte- ortak eylemlere dönüştürme yöntemi olarak nitelendirilmiştir. Bu nedenle *sosyodrama* olgusunda, grup üyeleri sosyal kaygılarını birbirleriyle paylaşır ve bu kaygıları ortadan kaldırmak için kolektif bir şekilde bu kaygılarla yüzleşerek –söz konusu kaygılar- bertaraf edilmeye çalışılır (Kellermann, 2007, s. 10-15).

Bu çalışmanın konusunu, farklı bir bakış açısıyla Troia Savaşı ve bu savaşta kendilerini savaşın kazanan tarafı olan Akhalarla özdeşleştiren Batı dünyasının, konu hakkındaki düşüncü oluşturmuştur. Troia Savaşı, Batı tarafından her ne kadar önemli bir zafer olarak görülmüşse de sonrasında Doğu dünyasının Batı'ya yönelik zaferlerinde bilinçdışı bir şekilde -yine Batılılar tarafından- geçmişe atıfla, mitolojik destanlarla, özdeşim yapılarak değerlendirilmeye tabi tutulmuş -Sosyodrama şeklinde- başarıları, kendi grup üyelerine motive edilmiştir. Örneğin Doğu Roma İmparatorluğu'nun Türkler tarafından ortadan kaldırılması Batı dünyasında büyük bir travma yaratmışsa da geçmişe atıf yapılarak aynı coğrafyada binlerce yıl önce hatta milattan öncesine dayanan ve efsanelere dayanan bir diğer savaşla –Troia Savaşı ile- özdeşim yapılarak kendi *Kolektif Bilinçlerini* şekillendirmeye çalışmışlardır.

Türklerin Constantinopolis'i ele geçirdiği 29 Mayıs 1453, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin Doğu Roma İmparatorluğu'nu ortadan kaldırdığı ve bir çağın kapanıp bir çağın da başladığı tarihtir. Bu dönemde Batı dünyası tarafından Constantinopolis'in *kâfir Türklerin* eline geçmesi dünyadaki bütün Hristiyanların günahlarına karşılık Tanrı'nın bir cezası olarak algılanmıştır/görülmüştür. Bu durum bir grubun diğer bir grup tarafından kurbanlaştırılması ve küçük düşürülmesi duygularını harekete geçiren tarihten bir olayı tanımlamaktadır (Volkan ve Itzkowitz, 1994, s. 7). Constantinopolis'in kaybı, geçmişte Kudüs'ün Selçuklu Türklerine geçmesi ile açılan yaraları kanatmış ve iki kaybın etkileri birleşmiştir. Bu durum *Zeigarnik Etkisi* ile açıklanabilir. *Zeigarnik Etkisi*, tamamlanmamış, bölünmüş ya da yarım kalmış görevlerin veya yaşananların, tamamlananlara göre daha kolay bir şekilde hatırlanmasını ifade eden durumdur. Görev tamamına erdirilmediği sürece, gerilim kişide varlığını sürdürür ve başka bir şey için uygun olunmaz. *Zeigarnik Etkisi*, her ne kadar birey psikolojisinde kullanılsa da grup psikolojisi için de kullanmak mümkündür (Schützenberger, 2021, s. 37). Burada yarım kalmış olan, Constantinopolis'in Batılılar tarafından geri alınması görevidir.

Haçlı Seferleri boyunca Kudüs, yeniden kazanılmış ve tekrar kaybedilmiştir. Oysa Constantinopolis yenilgisinin yarattığı duygu da Batı dünyasında derin bir çaresizlik olarak algılanmıştır. Constantinopolis'in kaybının Batı dünyasında yaratmış olduğu travmadan kaçmak için bu önemli kaybı, inkâr arzusu, Türklerin bu şehirde hâlâ varlığını sürdürüyor olmaları nedeniyle tam olarak hayata geçmemiş, dolayısıyla bu büyük kaybın yası da yaşanmamıştır. Öyle ki, 1453 Temmuz'unda geleceğin Papası olacak olan Aeneas Sylvius Piccolomini, Papa V. Nicholas'a Türklerin Homeros ve Platon'u ikinci kez öldürdüğünü yazmıştır (Volkan ve Itzkowitz, 2017, s. 59). Jeffrey C. Alexander, bahsi geçen *psikolojik durumu* '*Kültürel Travma*' olarak nitelendirmiştir. '*Kültürel Travma*', bir toplumun kolektif bilincinde silinmez izler bırakan, hafızasını sonsuza dek işaretleyen ve kimliğini değiştiren korkunç –bir- olaya maruz kaldığı duygusundan doğmaktadır. Alexander'e göre sosyal gruplar, toplumlar ve bazen uygarlıklar bile '*Kültürel Travma*' olgusunu yaratarak '*korkunç acılarının*' varlığını ve kaynağını tanımlamaktadır (Alexander, 2004, s. 1). Bu şekilde algılanan '*travmatik olay*', büyük grup için mitolojik bir kimlik işareti haline gelir, böylece bu durum toplumun üyelerini bir araya getirir ve bu da yazılı veya sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılır. Yıllar boyunca büyük grup, tecrübe etmiş olduğu *travmatik olayla* ve beraberinde geliştirdiği duygularıyla, fantezileriyle ve mitolojileriyle özdeşleşir (Kellermann, 2007, s. 55). Volkan da her büyük grubun bilincinde – onun- korkunç bir kayıp yaşadığı ve/veya diğer bir grupla çatışmada utanç verici bir şekilde aşağılandığı gibi travmatik geçmiş olayların zihinsel temsili bulunduğunu ileri sürmüştür (Volkan, 2001, s. 87).

Bu çalışmada amaçlanan, özellikle bilinen tarihte ilk Doğu-Batı çatışmasının örneğini teşkil etmesi açısından (Batılı anlayışa göre) Doğu toplumunu temsil eden Troialılar ile Batı'yı temsil eden Akhalar/Batılılar arasında gerçekleşen Troia Savaşı'nın Batı dünyası açısından önemini, psikopolitik olarak incelemek olmuştur. Çünkü savaşta Troialıları (Asyalıları) yenmiş olmalarına rağmen bu savaş, Akhalarla kendisini özdeşleştiren Batı dünyasını, Türklerle olan ilişkilerindeki birçok olayda -Troia üzerinden- çeşitli tahlillere/değerlendirmelere, bir *Kolektif Yanılsama* şeklindeki psikolojik eğilime yöneltmiştir. Bu yüzden Batı dünyasının efsanelere

dayanan 'Troia Savaşı'nı temel alarak *Retrospektif Çarpıtma/Uydurma (falsifikasyon)* amaçlı yaklaşımların örnekleri ve bunun *psikolojisi* çalışmada biraz da detaya inilerek tartışılmıştır.

Homeros'un epik tarzdaki mısralarından oluşan Ilyada'sında resmedilen ve ilk dünya savaşı olarak nitelendirilen Troia Savaşı, efsanelere dayalı olsa da toplumların -grup psikolojisinden hareketle- *Kolektif Psikozunda*, 'öteki'nin yaratılması noktasında ilk örneklerden birisini oluşturmuştur. Ayrıca toplumlar arasındaki ilk büyük 'güç mücadelesi'ni ortaya koyması noktasında, uluslararası ilişkiler tarihi açısından da konu, önemli görülmüş ve değerlendirilmiştir.

Aynı coğrafyada yaşayan toplulukların kökeni veya niteliğinin önem taşıması ve araştırılması, insanlık tarihinde daha geç dönemlerde ortaya çıkmış bir durumdur. Başlangıçta, coğrafi ayrımlar ve dil farklılıkları daha belirleyici olmuştur. Troia Savaşı'nda savaşan taraflardan Akhalar için 'Troia'da/Çanakkale'de yaşayanlar bizden değildir' algısının daha hâkim bir duygu olduğu gözlemlenmiştir. Yani önce suni bir ayırım yaratılmıştır. Orada yaşayanlar değişse de iki toplumu birbirinden ayıran, -aradan geçen- *deniz*, sanki zihinlerde bu suni ayrımı ortaya çıkarmıştır.¹ Burada aslında sanki Batı dünyası Troia Savaşı üzerinden Doğu'ya dair öteki, kötü algısını dışsallaştırmaktadır. Aslında Troialıların Türk olmasından çok Troialıların Akhalarla birlik olmaması sorunu vardır. Akhalar (Akhalarla kendisini gören Batılılar) kendilerini özerkliğini korumaya çalışan, kendine has kültürü olan ve farklı coğrafyada yer alan bir topluluk olarak görür. Yani Troialılar hakkında Akhalar (yine Akhalarla kendisini gören Batılılar) için 'bizden olmayan bir topluluk' düşüncesi hâkimdir. Mesele, aslında başlı başına 'öteki' yaratmak gibidir. Çünkü 'öteki' olmadan 'ben', 'ben' olamıyorum anlayışının bir portresidir bu belki de. Homeros, Ilyada ve sonrasında kaleme aldığı Odyssea'yı yazarken büyük ihtimale belki de bunu düşünmemiştir bile. Çünkü Homeros'un yazınındaki objektiflik, gerek Ilyada'da gerekse Odyssea'da kendisini çıplak bir şekilde göstermiştir. Bu yüzden yine çalışmada, Homeros'un bu objektif bakış açısını kendisinden yüzyıllar sonra Batı dünyasının kendi düşüncesinde bir 'öteki' yaratarak nasıl bir algıya dönüştürdüğü anlatılmıştır.

Batı dünyası tarafından, gerek Doğu Roma İmparatorluğu'nun ortadan kaldırılarak Constantinopolis'in Türkler tarafından alınması gerekse Birinci Dünya Savaşı sırasında Çanakkale Savaşları'ndaki başarısızlık, Troia Savaşı ile özdeşleştirilmiştir.² Dolayısıyla da her iki olayda da mitolojik destanlar vasıtasıyla Batı dünyasının *Kollektif Bilinci* şekillendirilmeye çalışılmıştır. Batı dünyasındaki bu yaklaşımı, insanın bilişsel yapılanmasında sıkça meydana gelen çelişkili durumların anlaşılması ile ilgili olan, 1957 yılında Leon Festinger tarafından ortaya atılan '*Bilişsel Uyumsuzluk Teorisi*' ile de açıklamak mümkündür. Teori, tek bir insanda belirli bir olay, birey ya da grup davranışına tepkisi sırasında sıkça ortaya çıkan bilişsel çelişki durumunu anlama ve araştırma amacını taşır. Leon Festinger, teorisi ile ilgili iki ana hipotez öne sürmüştür. Bunlardan birincisine göre, bilişsel çelişki ortaya çıktığında birey tüm gücüyle iki ayrı şeması arasındaki uyumsuzluk derecesini azaltmak ve bilişsel uyumu sağlamak için uğraşmaya başlar. Bu davranışının sebebi, bu uyumsuzluğun kişide *psikolojik* olarak rahatsızlık hissi yaratmasıdır. Festinger'in ikinci hipotezi ise, ortaya çıkan rahatsızlık hissini azaltmaya çalışan bireyin -bu tarz- zorlandığı durumlardan kaçınmaya çalışacağını ileri sürer (zen/bilissel-uyumsuzluk-teorisi, 2019). Türkler için bir travma olan Mondros Mütarekesi'nin, Troia Savaşı'nın Akalı aktörlerinden birisi olan Kral Agamemnon'un ismini taşıyan bir savaş gemisinde -Türlere- Batılılar tarafından imzalatılmış olmasının da bu bağlamda bir tesadüf olmadığı düşünülebilir.

¹ Bugün bile, örneğin köylerde bir dere köyü ikiye böler. Bu durum, karşı tarafı (köyün sakinlerini) sanki bambaşkaymış gibi bir bakışa iter. Ya da yukarı mahalle, aşağı mahalle ayırımında olduğu gibi insanın diğer insana dair ilk yorumları hep bu minvalde olmuştur. (Makale üzerine tartışırken, Doç. Dr. Murat Beyazyüz'ün değerlendirmesi).

² Geriye yani geçmişe sapanıp kalıyorlar çünkü bu olayın yası tutulmamıştır.

Aşağıdaki tartışma değerlendirilirken, ‘*bütün bunlar efsanelere dayalı bilgiler, doğru veya bilimsel değil*’ şeklinde düşünülebilir ya da okuyucu, farklı bir bakış açısıyla, yazılanları ‘*mantıklı ve bilimsel*’ olarak da değerlendirebilir. Öncelikle bu çalışmada, Troialılar ve Troia Savaşı üzerine yapılmış olan tartışmaların *doğruluğu* veya *yanlışı*ğı dikkate alınan bir husus olmamıştır. Buradaki asıl amaç, Batılılar tarafından iddia edilen ‘*Troialıların Türk kökenli olduğu*’ olgusu³ neticede *efsanelere* dayalı bir bilgi olduğu için ister doğru ister yanlış olsun sonuçta yüzyıllardır Batı dünyasında devam eden bir tartışmanın kendi toplumunda ve onların *Kolektif Hafızasındaki* etkilerini ortaya koyması bakımından önem taşır. Aslında Homeros bile Troialıları aynı ırktan bir millet değil, Asya’nın birçok yerinden toplanmış yani çeşitli milletlerden teşekkül etmiş bir Asya birliği halinde tasvir etmiştir (Atabinen, 1943, s. 546). Keza, Agamemnon liderliğinde toplanmış olan orduların da Batı yakasında yani bugünkü Avrupa’dan toplanmış pek çok farklı küçük prensliklerin ordularından oluşmuş olması da ihtimal dâhilinde görülmelidir. Mesela Troia Savaşı’nda savaşmış olan Odysseus da bir kraldır.⁴ O yüzden Akha ordusuna her ne kadar *Akha birliği* denilse de o dönemde aslında farklı devletlerden/prensliklerden kurulmuş bir birlik olduğu düşünülebilir.

Troia Savaşı özelinde Batılı bakış açısıyla savaşın tarafları üzerine psikopolitik bir analiz amaçlayan ve bu amaçla Kolektif Bilinç, Sosyodrama, Kültürel Travma, Seçilmiş Zafer, Seçilmiş Travma, Kolektif Yanılsama, Retrospektif Çarpıtma/Uydurma, Zeigranik Etkisi, Sıcak Yer, Kolektif Psikoz, Atıf (Yükleme) Kuramı, Analoji ve Bilişsel Uyumsuzluk Teorisi gibi bir takım teori ve psikolojik yaklaşımlardan yararlanan çalışma dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, kendilerini Akhalar olarak gören Batılıların Troialıların etnik kimliği üzerine tartışmalarına odaklanılmıştır. İkinci bölümde, tarihte Doğu ile Batı arasında bilinen ilk büyük mücadele hatta ilk dünya savaşı olarak görülen Troia Savaşı, hem mitolojik hem de stratejik olarak Boğazlardaki ve Karadeniz’deki güç mücadelesi ekseninde değerlendirilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünü Rönesans aydınlarının, Constantinopolis’in düşerek, Doğu Roma İmparatorluğu’nun ortadan kaldırılışı öncesi/sonrası düşüncelerini Troia Savaşı ile nasıl özdeşleştirdikleri konusu oluşturmuştur. Son bölüm olan dördüncü bölümde ise Troia Savaşı mitinin Batılılar tarafından bu defa Birinci Dünya Savaşı’nda nasıl işlendiği konusu ele alınmıştır. Genel olarak da çalışmanın tamamı *psikopolitik* eksenli incelenmiştir.

Batı Düşününde Troialıların Türklüğü Üzerine Düşünceler/İddialar

Troia Savaşı’nın da öncesine dayanan Türklerin varlığı hususu, hali hazırda dünya genelinde bilim dünyası tarafından kabul edilen bir olgudur. Konu hakkında İngiliz bilim insanları S. Lloyd ve G. Child bu tarihi, Troia Savaşı’nın gerçekleştiği tarihten daha da gerilere taşıyarak, *Turanlılar* denilen Türklerin yaklaşık 10 veya 12.000 yıl önce Dicle ve Fırat ırmakları bölgelerine yerleştiklerini ve yeryüzündeki uygarlıkların ortaya çıkmasında büyük işlevler gördüklerini yazmışlardır (Garaşarlı, 2014, s. 10).

Türklerin Anadolu’daki varlığını, MÖ 1180’lerde⁵ Troialılara dayandırma hakkındaki görüşler/iddialar, hatta Orta Çağ’da devam eden tartışma konusu yeni keşfedilmiş bir olgu/bilgi değildir. Birbirlerinden naklederek birçok Batılı tarihçi bu görüşü/iddiyayı bir takım değişikliklerle yüzyıllarca tekrar etmişlerdir. Troialıların Türk olduğu konusundaki görüşler

³ Türklerin Troialı kökenleri konusunda Rönesans’ta yapılan tartışmalarla ilgili olarak bkz. (Pertusi,1970, s. 449-482); (Schwoebel,1967, s. 148-149); (Spencer,1952, s. 320-322); (Naklen, Yerasimos,1993, s. 79).

⁴ Odysseus ya da Odiseas, Yunan mitolojisinde İthaka kralıdır. Laertes ile Antikleia’nın oğludur. Troia Savaşı sonucu Troia’nın düşmesinden on yıl sonra Odysseus’un zor geçen bir yolculukla İthaka’ya evine dönüşüne kadar başından geçen maceralar Odyssea’da anlatılır.

⁵ Troia Savaşı’nın arkasında herhangi bir tarihsel gerçeklik olup olmadığı hala tartışmalıdır. Birçok bilim adamı, hikayenin tarihsel bir özü olduğuna inanır, ancak bu, Homeros’un hikayelerinin, Tunç Çağı boyunca Miken Yunanların çeşitli kuşatma ve keşif hikayelerinin bir birleşimi olduğu anlamına gelebilir. Troia Savaşı’nın hikâyelerinin belirli bir tarihsel çatışmadan kaynaklandığına inananlar, onu genellikle MÖ 12. veya 11. yüzyıla tarihlendiriyorlar, genellikle Eratosthenes tarafından verilen ve kabaca bir felaketin arkeolojik kanıtlarına karşılık gelen MÖ 1194-1184 tarihlerini tercih ediyorlar.

daha sonraki yüzyıllarda da Batılı bilim adamları tarafından savunulmaya devam etmiştir.⁶ Ünlü Fransız tarihçilerinden olan Scipion Dupleix, bu tür iddiaların az da olsa gerçek bir tarafı olduğunu belirtmiştir. Zaten kendisi de “*Memoires des Gaules*” isimli kroniğinde bu iddialara yer vermiştir (Dupleix, 1619, s. 129). Macar tarihçi Prof. Dr. Alexandre Eckhardt ise Troialılarla Türklerin muhtemel yakınlığının, VII. yüzyıldan beri Avrupa’da tartışıldığını, özellikle XIII. ve XVII. yüzyıllar arasındaki eserlere dayandırarak yazmıştır. Macar Profesöre göre Batı’da –Troialılar bağlamında- ‘*Türk*’ kelimesinin geçtiği ilk vesika VII. yüzyılda yaşamış bir Frank rahibinin ‘*Hieronymus Scarpum*’ adlı yazısıdır ki, buna benzer diğer bazı eserlerle beraber bu bilgiler daha sonra *Fredegaire* mecmuası ismi altında yayımlanmıştır. Rahip Hieronymus’a göre, Troia’da savaşın kaybı sonrası Troialıların bir kısmı Thrakia ve Makedonia bölgesine yerleşmiş ve aralarından, *Torquatus* isminde birisini hükümdar olarak seçmişlerdir. Bu hükümdara tabi olanlar da *Torqui*, *Turqui*, *Torci* adını almışlardır (Atabinen, 1943, s. 543-544).

Troialıların kökeniyle ilgili Batılı tarihçiler tarafından verilen bilgiler, aslında yalnız Troia’nın değil, Akdeniz Bölgesi’nin büyük bir kesiminde yaşamış ulusların tarihiyle ilgili yeni bir takım önemli bulguları ortaya koyması bakımından da dikkate değerdir. Zira bu bulguların/bilgilerin önemli bir sonucu, MÖ 1180’lerde Küçük Asya da (Asia Minor) denilen Anadolu’da Troia kentini kuran topluma, İtalya’nın ve diğer komşu ülkelerin ilk ulusları olan “*Pelasglar*”ın, yani *Thraklar* da denilen *Thrakialıların* ve *Etrüsklerin* aynı soydan oldukları iddiasının ortaya çıkmış olmasıdır. Söz konusu edilen bu ulusların Türk kökenli oldukları iddiaları, bir yandan Avrupa kroniklerinden öte yandan ise Avrupa’da yapılan bilimsel araştırmalardan ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (Garaşarlı, 2014, s. 3).

Orta Çağ uzmanı olan Alman bilim adamlarından Krusch’un ve W. Wilmans’ın, *Turqui*, *Torci* ve *Torcoht* kelimeleri üzerine tetkiklerinde, *Turci* kelimesinin, Roma döneminde çıkmış olduğu sonucuna varmışlardır. Bir diğer bilim adamı Th. Birt, IX. yüzyıla ait ‘*sycamber francus et teucrus*’ tabirlerini kapsayan bir vesikaya dayanarak *Teucri*’lerden bahsederken, Latinlerin Troialılara ve ayrıca Türklere verdikleri isimler arasındaki benzerliğe dikkat çekmiştir (Atabinen, 1943, s. 544). İskandinav kaynaklarında, Troia’dan Avrupa’nın kuzeyine geldiği belirtilen toplumun, hem Troialılar hem de *Turkoslar* diye anılması, onların aynı ulus olduğu yargısını ortaya çıkarmıştır. Örneğin, “*Yerin Tanımı*” adlı coğrafi kaynakta, Asya’dan (Anadolu) gelmiş olan Türklerin (bugünkü Avrupa’nın) kuzey ülkelerine ulaştıkları yazılmış ve yine aynı kaynakta bu ulusun önderinin *Tor*’un oğlu *Odin* olduğu belirtilmiştir (Garaşarlı, 2014, s. 3).⁷

İsveç tarihinin kurucusu olan Prof. Dr. Sven Lagerbring de *Vikinglerin*⁸ Türk kökenli *Thor* (Tor)⁹ ve *Odin*¹⁰ isimli iki önemli tanrıları olduğunu, *Thor* adının *Tur*’dan, *Odin* adının da *Ot-in* (inen ateş) sözcüğünden kaynaklandığını belirtmiştir.¹¹ Prof. Dr. Lagerbring ayrıca Türkçe ile İsveççe arasındaki ortaklıklardan ve mitolojik benzerliklerden hareket ederek, İsveçlilerin ataları olarak gördükleri *Vikinglerin* kökeninin *Türk* olduğunu belirtmiştir. Lagerbring, İsveç masallarında tanrı *Odin*’in “*Türkland*”dan (Türk bölgesinden) geldiğini, *Odin* ve oğullarının Kuzey Avrupa’ya Türkçeyi getirdiğini kaydetmiş, buna delil olarak da İskandinav ülkelerinde yer alan, runik adı verilen oyma yazıtları/kitabeleri göstermiş ve bu kitabelerin Orhun

⁶ Birinci Haçlı seferi sırasında yaşamış olan Notre-Dame de Nogent-sur-Coucy rahibi Guibert de Nogent 1108’de yazdığı ‘*Historia que dicitur Gesta Dei per Francos*’ adlı eserinde Türkleri överek, Türklerle Frankların aynı soydan geldiği iddiasında bulunmuştur. XIII. yüzyılda yaşamış ‘*Speculum Maius*’ isimli eserin yazarı Vincent de Beauvais, 1208’de Rigord, Jean Lemaire des Belges gibi yazarlar yazdıkları eserlerde bu görüşü yinelemişlerdir (Atabinen, 1943, s. 551).

⁷ Prof. Dr. Çingiz Karaşarlı tarafından kaleme alınan kitabın özgün adı “Troyalılar Türk İdiler”dir.

⁸ Viking kelimesi genel anlamda VIII. yüzyılın sonlarından XI. yüzyılın sonlarına kadar olan zaman dilimi içinde modern *Danimarka*, *İzlanda*, *Norveç* ve *İsveç* sınırlarını kapsayan coğrafyadaki bölge halkını tanımlamak için kullanılmıştır.

⁹ Thor: Yani Tur; yüksek makam, yuvarlak gök, türeme, töre ve Türk sözcüğünün de köküdür.

¹⁰ Odin ismine İskandinavya kadar Orta Asya Türklerinde de “Öden Ata” saygı duyulmaktadır.

¹¹ Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. (Lagerbring, 1764).

Yazıtları'yla dil benzerliğini -tek tek kelimeler/sözcükler bağlamında- örnekler vererek ortaya koymuştur.¹² “*Skioldinglerin (Skjoldinglerin) Kahramanlık Öyküsü*” ve Snorri Sturluson'un, “*Küçük Edda*” adlı yapıtı gibi XII. yüzyılda yazılmış olan kaynaklarda ise Troia Hakanı Priamos'un ulusunun *Odin*'in önderliğinde Asya'dan Avrupa'nın kuzeyine göç ettiği belirtilmiştir. Troia'nın Türklerle olan bağlantısı VII. yüzyılda yazılmış olan *Fredegar Günlüğü*'nde (Kroniğinde) ve yine XII. yüzyılda yazılmış *Gesta Francorum* adlı yapıtta da anlatılmıştır. *Fredegar Günlüğü*'ne göre, Troia Savaşı'ndan sonra ülkenin düşmesi sonucu Türkler ve Franklar farklı bölgelere dağılmışlardır. Franklar Panonya'ya (Macaristan) ve Rhen bölgelerine, (Garaşarlı, 2014, s. 3-4) Türkler ise Saka (İskit) yurtlarına yerleşmişlerdir (Dupleix, 1619, s. 129) Tarihçi Nicole Gilles, Türklerin *Troialı Turkoslar*'ın soyundan geldiğini konuyla ilgili çalışmasında anlatmıştır. Benzer bilgiyi XII. yüzyılda yaşamış tarihçi Tyreli William da teyit etmiştir. XIV. yüzyılda yaşamış tarihçi Andrea Dandolo ise Türklerin Troia Hakanı Priamos'un hükümlerinde *Turkos* soyundan geldiğini yazmıştır. Dominik Papazı Floransalı Antoninus da günlüğünde Türklerin *Troialı Turkoslar*la aynı ulustan olduğunu dile getirmiştir. Benzer bilgileri Bracciolini, Poggio, Isidor, Ficcino gibi Avrupalı birçok tarihçi belirtmiştir. Alman tarihçi Felix Fabri ise Troialı Türklerin tarihini Priamos'un döneminden Troia'nın daha eski çağlarına, Troia Prensesi Hesione'nin oğlu Tevkrin dönemine kadar götürmüştür. Felix'e göre, Troia'nın düşmesinden sonra Hektor'un oğlu Franko'nun yönetimi altındaki Troialı göçmenler öncelikle Almanya'da eski Frankoniya çevresine gelmişler ve bunların birçoğu Rhen Irmağı'nı geçmiş ve bugünkü Fransa'ya yerleşmişlerdir. Yine -diğer birçok Avrupalı yazarın da belirttiği gibi- Felix'in yazdığına göre, *Turkos*'un yönetiminde geri kalan kesim ise, Asya'daki Saka (İskit) ülkesine yerleşmiştir (Garaşarlı, 2014, s. 4-5).

Tarihçi Herodotos, Pelasg dilinin Hellence olmadığını savunmuş ve iddiasını Pelasglıların Hellespontos kıyılarındaki Plakia ve Skylake adlı iki kentte konuşulan dilin yabancı bir dil olduğu yönündeki gözlemine dayandırmıştır (Herodotos, 2012, s. 31). Hellenlerden önce Hellas'ta (Kuzey Hellas) Pelasgların yaşadığını ve ülkenin onların adıyla Pelasgia diye anıldığını yazmıştır. Hellenli tarihçi Ksenophon ise, eski Hellenlerin Hellas'a (Kuzey Hellas'a) gelişlerini anlatan bir öyküsünde o sırada burada daha önce hiç duymadıkları yabancı bir dilde konuşanların yaşadığını belirten aşağıdaki olayı anlatmıştır: (Garaşarlı, 2014, s. 6)

“Yunanca konuşan on bin kişilik bir topluluk, Balkan Dağlarından Struma veya Vardar Deresi'ni izleyip güneye doğru ilerleyerek kendileri için daha iyi bir yurt arıyorlardı. Onlar birden karşılarında kendilerinin ve atalarının daha önce hiç görmediği büyük bir su gördüler. Şaşkınlık içinde yerlilere bunun ne olduğunu sordular. Yerlilerse şaşkınlıkla onlara gördükleri suyun *thalassa* (deniz) olduğunu söylediler. Böylece, *thalassa* sözcüğü aynı anlamda Yunan diline de girmiş oldu.”

Konuyla ilgili Akdeniz Bölgesi'nde ve Anadolu'da kurulmuş eski Türk uygarlıklarının yanı sıra, Hellen, Roma, Kelt ve German dillerinde Türkoloji (Garaşarlı, 2005; Garaşarlı, 2011) üzerine araştırmalar yapan dil bilimci Prof. Dr. Çingiz Garaşarlı'ya göre, bundan sonra *thalassa* sözcüğü, ülkenin önceki yerlilerinin dilinden alınıp eski Hellen diline aktararak oluşturulan büyük sözcük kümesine eklenmiştir. Garaşarlı'ya göre sözcüğün kökeni *tala*'dır ve öteki Hint-Avrupa dillerinde *deniz* anlamına gelen böyle bir sözcük yoktur. *Deniz* anlamına gelen ve aynı kökten türemiş olan *talay* sözcüğü ise eski Türk ve Moğol dillerinde vardır (Garaşarlı, 2014, s. 6-7). Yine Garaşarlı'ya göre, eski tarihçilerin *Pelasgları Tirrenlere* veya *Tirsenlere (Etrüsklere)* yakın sayması, onların Hint - Avrupa kökenli değil tersine *Troialı Etrüsk* soyundan olduğunu göstermektedir. Eski Hellenli tarihçi Dionysius Halicarnassus da (Halikarnasoslu Dionysios), *Tirrenlerin* ve *Pelasgların* aynı ulus olduğunu belirtmiştir. V. yüzyılda yaşamış olan Hellenli tarihçi Lesboslu (Midillili) Helanik (Hellenicus) ise *Tirsenlerin* önceleri *Pelasglar* diye anıldığını ve Hellenlerin yayılmasından sonra bir bölümünün İtalya'ya göç ettiğini yazmıştır. Limni Adası'nda ortaya çıkarılan *Pelasg* yazıtı da *Pelasg* ile *Tirsen* veya *Etrüsk* dillerinin aynı

¹² Konuyla ilgili bkz.(Gürgün,2008).

dilin değişik söyleyişleri olduğunu ve bugünkü Hellas coğrafyasının en eski dönemlerde Hellen toprakları olmadığını, bu bölgede Troialılar ile aynı soydan olan *Pelasgların, Tirsenlerin ve Trakların* yaşadığını göstermiştir. Garaşarlı devamla: (Garaşarlı, 2014, s. 7-8)

“Hellas'a ilk yerleşen Pelasgların, Troialıların, Trakların özel ad varlıklarında eski Türk adları bulunmuştur. Belirlenen bu adlar ile ayrıca eski Avrupa kaynaklarının verdikleri bilgiler, aynı kökenli Troia, Trak, Pelasg ve Etrüsk dillerinin konuşulduğu Anadolu, Yunanistan ve İtalya sınırları içinde yaşamış olan Troialıların kökeni sorununun bölgesel olarak incelenmesini gerektirmektedir.”

şeklinde değerlendirmelerde bulunmuştur.

Homeros destanları, Hellen kimliğinin oluşumunun mayası olarak Batı dünyası tarafından benimsenmiştir. Platon ve Herodotos'a göre: (Homeros, 1984, s. 10)

“Homeros, Hellas dünyasındaki bütün inanışların babasıdır, bu dünyada dile gelen ne varsa, onunla dile gelmiştir... Hellas'da eğitimin Homeros destanlarının üstüne kurulduğu herkesçe bilindiği bir gerçektir, yani yalnız Atina değil, bütün Hellas devletleri Homeros'u bir çeşit kutsal kitap gibi, her türlü bilginin özü olarak benimsemişlerdir. Hellen insanı din olsun, politika ya da askerlik olsun, gemicilik ya da hekimlik olsun çeşitli bilgileri öğrenmek için Homeros'a başvurur, daha doğrusu a'dan z'ye kadar ezbere bildiği bu destanları canlı bir kitaplık gibi içinde taşırdı.”

Platon ve Herodotos'un övgüyle bahsettiği Homeros destanlarında genişçe yer verilen Troia Savaşı'nın, gerek Hellenler gerekse Batı açısından ayrı bir yeri vardır. Homeros destanlarında yer alan Ilyada destanında, Doğu'nun askeri gücü ve ileri karakolu olan Troia kentindeki Troialılar karşısında Akhalar tarafından kazanılan askeri başarı anlatılmıştır. Balkan coğrafyasında Anadolu-Boğazları kapsayan stratejik bir yerde olan Troia bölgesinde 10/11 yıl süren savaş, Ilyada'da destanlaştırılmıştır. Troia'nın sonu/yıkılışı ve daha çok Odysseus'un evine dönüşünü anlatan Homeros'un diğer destanı olan Odysseus'da (Odyssea) anlatılmıştır. Bu zaferin Batı dünyası tarafından benimsenmesindeki temel neden ise yüzyıllardır devam eden Batı-Doğu çatışması hususunda *ilk kolektif bilincin* oluşmuş olmasıdır (Eğribel, 2017, s. 165-189).

Konu derinlemesine incelendiğinde, Ilyada -ve bu destanda anlatılan Troia Savaşı- Batı düşününde, uygarlık ile barbarlık arasındaki sınırı çizen Batı belleğinin kurucu metinlerinden birisi olmuştur (Yerasimos, 2010, s. 13). Aslında Batı aydınlanmasının kendi varlığının kökenlerini antik Hellen ve Roma metinlerine dayandırma çabası, hatta bir yerde varlığını bunlara borçlu görmesi nedeniyle Batılıların, Akhalar ile özdeşim kurmaları ve Hümanizmin de etkisiyle *insani erdemi* kendi büyük grup kimliklerine '*kötü*'yü ise '*öteki*' gruba atfederek kodladıkları görülür. Batı dünyası kendisini Akhaların yerine koyarak, Troia Savaşı konusuna kendisini o kadar çok kaptırmıştır ki, Ilyada destanlarından Akhaları vahşi, kan dökücü gösteren parçaları bile çıkartmışlardır (Homeros, 1984, s. 15). Oysa Anadolu (İzmirli) olan Homeros'un Ilyada'sında Akhaları yiğit ama kaba, Troialıları ise daha yumuşak ve daha insani olarak betimlediği eldeki metinlerden anlaşılmaktadır (Homeros, 1984, s. 16). Ilyada'dan Akhaları vahşi, kan dökücü gösteren parçaların çıkartılması eylemini sergileyen Batı dünyasındaki bu yaklaşımı, doğru durumlara yanlışların eklemeli olduğu *Retrospektif Çarpıtma/Uydurma*'yla (*Falsifikasyon*) açıklanabilir. *Retrospektif Çarpıtma/Uydurma*'da geçmişte yaşanan bir olayın bireyin içinde bulunduğu duygusal, bilişsel ve mevcut duruma bağlı olarak çarpıtılması eylemi vardır.

Batı ile Doğu Arasında İlk Büyük Hesaplaşma: Troia Savaşı

Hellen mitolojisine göre, özellikle tanrı(ça)lar arasındaki bazı anlaşmazlıklardan kaynaklanan uzunca bir hikâyenin sonunda, Mykenai Kralı Agamemnon'un¹³ kardeşi, Sparta Kralı Menelaos'un genç ve güzel eşi Hellen, Paris tarafından Troia'ya kaçırılır.¹⁴ Bunun üzerine Akhalar -verilen rakamlara göre- 1297 gemi ve 100 bin askerle Troia'ya saldırır ve böylece savaş başlar. Savaş 10-11 yıl kadar sürdüğü halde Troia, Akhalar tarafından bir türlü ele geçirilemez. Bu yüzden savaşı sonlandıracak bir hamle yapılır. Bu hamle, Troia Savaşı'nın sembolü haline gelmiş olan '*tahta at*'¹⁵ hilesidir. Buna göre kenti savaşla ele geçiremeyen Akhalar, Tanrıça Athena'nın verdiği akılla Odysseus'un inşa ettiği bir *tahta at* sayesinde Troia'yı fethetmişlerdir. İçine en iyi savaşçıların saklandığı tahtadan yapılmış büyükçe bir atı, Troia surlarının önüne bırakan Akhalar gemilerine binerek denize açılmış ve Bozcaada'nın arkasında saklanmışlardır. Akhalar tarafından, geride yalnızca Sinon isimli bir gönüllü asker Troia'da haberci olarak bırakılmıştır. Efsaneye göre -anlaşılan o ki- ikna yeteneği pek yüksek olan Sinon, bir şekilde bu atın Troialılar için hediye olarak bırakıldığına Troialıları inandırmıştır. Öyle ki, at şehrin içine alınmıştır (Zabunoğlu, makale/Troia, 2019). O gece atın içinde gizlenmiş olan Akalı savaşçılar, -*tahta atın*- içinden çıkarak Troialı nöbetçileri saf dışı bırakıp gizlice geri dönen Akalı askerlere şehrin kapılarını açarlar. Böylece yaklaşık 10/11 yıl boyunca bir türlü kırlamayan/aşılamayan Troia savunması karşısında ihaneti ve hileyi simgeleyen '*tahta at*' hamlesi ile düşman savaşçıların içeri girmesine olanak sağlanmış, Troia düşmüş ve Troialılar savaşı kaybetmiştir. Bu özelliğiyle *tahta at*, bir hilenin gelecek nesillerde de hatırlanacak önemli sembolü olmuştur (Eğribel, 2017, s. 175). İngilizcede yer alan "*Beware of Greeks bearing gifts*" (Hediye taşıyan Yunanlardan sakının) deyiminin kaynağı da bu mit olmuştur. Yani ne olursa olsun 'düşmanına güvenme'(Zabunoğlu, makale/Troia, 2019). Batı dünyasında gerek genel olarak Troia Savaşı gerekse bu savaş esnasında bir nesne olarak 'Tahta At' miti ve/veya 'Tahta At Hilesi' miti artık önemli bir metafor haline gelmiş, nesilden nesile aktarılmış ve böylece zihinlerde canlı tutulmuş hatta bir sembol halinde genel olarak diğer hileler için de kullanılmıştır. Yine bu mit, evrensel ve felsefi bir değere sahip olan Homeros'un Ilyada'sında anlatılan Troia Savaşı, '*olmak*', '*yok olmak*', '*mahvoluş ve yeni başlangıç*' gibi kavramlar ekseninde Avrupa'nın eğitiminde, tarihsel ve siyasal bilincinde yüzyıllardır güncelliğini korumuştur.

Troia, ilk dünya savaşının yaşandığı yer olarak Doğu-Batı kültür çatışmasında bir 'Sıcak Yer'dir (Volkan, 2012, s. 231).

Doğu ile Batı Arasında Boğazlar'da ve Karadeniz'de İlk Büyük Güç Mücadelesi

Troia merkezinin etkinlik sahası güneyde Ege Havzası'nı, kuzeyde Gelibolu Yarımadası'nı, Trakya ve Karadeniz havzasını kapsamaktadır. Karadeniz'in kuzeyi ve güneyinin Akhaların yayılmacılığına açılması açısından her ne kadar bir efsane de olsa stratejik gerçekliği açısından Troia Savaşı önemlidir. Karadeniz ile ilişkilerin başlaması ve Akdeniz'de Doğu ticareti ile ilişkileri başlatan bu gelişme Troia Savaşı'nın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Troia'nın yıkılması sonrası Ege Denizi'nin her iki kıyısını merkez alan, Akdeniz ve Karadeniz'de kurmuş oldukları kolonileriyle kendilerine bağlı bir ticaret sistemi kuran Akhalar, bu bölgeyi kolonileştirerek Mısır ve Mezopotamya tahılına bağlı olmaktan da kurtulmuş oluyorlardı. Genel olarak dünden bugüne bakıldığında, yani tarih boyunca bahsi geçen bölgede Doğu-Batı arasındaki ilişkilerin denetimi için ortaya çıkmış olan çatışmalar/savaşlar incelendiğinde tarafların dayanak noktalarının aynı olduğu görülmektedir. Yani Doğu savunmasında kara yollarına bağlı belirli stratejik yerlerin tutulmasında Anadolu ve Boğazlar önemini korurken, Batı için özellikle ilişkilerde üstünlük kazanmada belirli stratejik deniz

¹³ Ilyada destanının önemli kahramanlarından olan Mykenai Kralı Agamemnon'nun tasfiri için Bkz. Resim 3, 4 ve 5.

¹⁴ Ilyada destanının başlıca kahramanlarının tasvirleri için Bkz. Resim 2.

¹⁵ Bkz. Eklerde Resim 1.

geçitleri üzerinde denetim sağlama çabası -Anadolu'da boğazlar, Doğu Akdeniz'de Kıbrıs örneğinde olduğu gibi- Troia Savaşı'ndan beri değişmemiştir (Eğribel, 2017, s. 178).

Troialılar için Anadolu sınırlı bir kullanımı belirten 'geçiş yeri' veya "köprü" değil, sahip çıktıkları bir 'yurt' yani ana vatan olmuş ve yüzyıllar boyunca savunmuşlardır. Bu noktada Troialıların Türk olup olmadıkları hususu, yukarıda izah edildiği üzere, önemli değildir. Önemli olan Türklerin hâkimiyet kurduktan sonra Anadolu'da binlerce yıl önce ortaya çıkan Batı karşısındaki Doğu savunuculuğu geleneğine bağlanmış olmalarıdır (Eğribel, 2017, s. 186).

Her ne kadar efsanelere dayanmış olsa da Troia Savaşı, boyutlarının büyüklüğü ve sonuçları nedeniyle dünya tarihi açısından önemli bir olay olarak değerlendirilmiştir. Zaten dönemin bütün önemli güçleri, göçebe savaşçılar da dâhil şu veya bu şekilde bu savaşların içerisinde yer almışlardır. Bu özelliğiyle Troia Savaşı, ilk dünya savaşı niteliğinde değerlendirilmiştir. Troia Savaşı'ndan binlerce yıl sonra Haçlı Seferleri ile Doğu'yu/Anadolu'yu işgale başlayan Batılı güçler, yeniden karşılarında Türkleri bulmuşlardır. Orta Asya'dan Anadolu'ya bu defa Müslüman kimlikleriyle gelen Türkler, Haçlı Seferleri'ne karşı yeniden Doğu savunuculuğunu üstlenmişlerdir. Bu nedenle bu dönemde de yani Haçlı Seferleri sırasında da Türklerle savaşan Batılılar, onları köken olarak Troialılara bağlamış Türkleri *Troialılaştırmışlardır*. 1350'lerde Venedik Doğu ve tarihçisi olan Andrea Dandolo, Türklerin kökeninin Kafkas Dağları'nın arkasında olduğunu ve kökenlerinin Troialıların kralı Priamos'un oğlu Turkos'a dayandığını belirtmiştir. Haçlı Seferleri'nden yüzyıllar sonra bu defa yeniden Orta Asya kökenli göçebe-savaşçı Türklerin Roma önlerine kadar gelmesiyle birlikte Rönesans Avrupa'sında Troia Savaşı konusu, yeniden gündeme gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasında yayılması ve daha henüz Yıldırım Beyazıt döneminde Constantinopolis'in Türkler tarafından alınacağı düşüncesi nedeniyle Batı'da Türklerle Troialılar arasındaki bağlantı olduğu konusu yeniden yaygın bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır (Eğribel, 2017, s. 186-187).

İspanyol tarihçi Katalan Pero (Pedro) Tafur, 1437 yılında İstanbul'a geldiği sırada Doğu Romalılar arasında, "*Türkler Troia'nın öcünü alacaklar*" sözünün dolaştığını yazmıştır. Giovanni Mario Filelfo, *Amyris* adlı koşuk (nazım) biçimli yapıtında Fatih Sultan Mehmet'in yaşamını ve zaferlerini anlatırken, Fatih'in soyunun Troialılarla yakınlığını öne çıkarmış ve Sultanın Rumlar karşısındaki zaferini, doğruluğun üstünlüğü olarak nitelendirmiştir. '*Amyris*' adlı eserinde Filelfo'ya göre, Türkler İstanbul'u alarak eskiden Troia'yı ele geçiren Akhalardan/Batıdan öç almışlardır (Garaşarlı, 2014, s. 5-6). Aslında Filelfo'nun bu yaklaşımı, mevcut durumu geçmişteki benzeriyle kıyaslaması açısından bariz bir analogik akıl yürütme durumu olarak değerlendirilebilir. Oysa tarihte her an, her olay biricik ve benzersizdir.

Troia'nın İntikamını II. Mehmet mi Aldı?

Doğu Roma İmparatorluğu'nu yenerek Constantinopolis'i alan ve Osmanlı İmparatorluğu'na ismini de İstanbul olarak değiştirip başkent yapan Sultan II. Mehmet, *Troia*'nın tarihini iyi biliyordu. Fatih'in Troia Savaşı'nı anlatan Ilyada destanına karşı özel ilgisinin olduğu da bilinmektedir. Öyle ki, II. Mehmet, saray kütüphanesinde Ilyada'nın Hellence bir kopyasını muhafaza etmesinin yanı sıra eserin tercümesini de yaptırmıştır. II. Mehmet, İstanbul'u fethinden yaklaşık 9 yıl sonra 1462 yılında Midilli Adası'nı alırken, Çanakkale'deki eski ören yerine gelerek kahramanların mezarlarını bulmak için araştırmalar yaptığı, Rum tarihçiler tarafından aktarılmıştır. 1462 yılındaki sefere II. Mehmet'in yanında resmi tarihçi sıfatı ile katılan Kritovulos konuyu şu şekilde aktarmıştır: (Eğribel, 2017, s. 187-188)

"II. Mehmet Çanakkale Boğazı'nı ordusuyla birlikte geçti, Küçük Frigya'ya doğru ilerledi ve İlon'a vardı. Harabeleri ve eski Troya kentinin kalıntılarını gezerek, büyüklüğünü, konumunu, art bölgesinin genişliğini, karayla ve denizle ilişkisinin yararlarını inceledi. Akhilleus ve Ajaks gibi kahramanların mezarları hakkında bilgi aldı. Anılarını ve kahramanlıklarını saygı ile andı ve bu yüce anıyı yaşatan Homeros gibi şairleri bulunduğu için mutlu olduğunu düşündü. Başını yavaştan

*sallayarak ‘Tanrı bunca yıl sonra da olsa bu şehrin ve sakinlerinin öcünü almayı bana bahşetti. Düşmanlarını dize getirmek, şehirlerini talan etmek ve ganimeti Mysialılara vermek bana nasip oldu. Geçmişte bu toprakları Grekler, Makedonyalılar, Teselyalılar ve Peloponnezliler talan etmişlerdi. Onların soyundan gelenlere hak ettikleri cezayı ben verdim, o zaman ve daha sonraki yıllarda biz Asyalılara yapılan haksızlık benim gayretlerimle telafi oldu.’*¹⁶

Yukarıda II. Mehmet’e atfedilen bu olay ve sözleri yani ‘Troialıların/Hektor’un intikamını aldığını söylemesinin yanı sıra Hektor’u öldüren düşmanlarına olan saygısı, O’nun tarih bilincinin derinliğini göstermesi bakımından önemlidir. Yine Kritovulus’un naklettiğine göre, II. Mehmet’in İstanbul’u almasını ele geçirme değil de karşılık verme olarak görmüş olması da ilginçtir. Aslında II. Mehmet, kendi dönemine kıyasla gayet liberal ve dâhiyane zihniyete sahip bir liderdir. Ayrıca etrafına Rum ve Venedikli âlimler ve sanat erbabını toplayarak onlara iş gördürdüğü, hatta Patrik Gennadius ile başta dini meseleler olmak üzere çeşitli konular hakkında tartışmalarda/değerlendirmelerde bulunduğu da bilinmektedir. Bu yüzden Batı dünyası tarafından kabul edilen *Troia* efsanesine atfen II. Mehmet’in bu sözleri söylemesi mantıklı olsa da Kritovulus’un bu hikâyesi bilimsel anlamda tartışmalıdır. Zira konunun başında da belirtildiği üzere Homeros destanlarına dayanan bir efsaneden yola çıkarak buna inanmak doğru/bilimsel bir yaklaşım olmayacaktır (Atabinen, 1943, s. 554). Yine de II. Mehmet’in bu başarısı yani Constantinopolis’i fethi, Batı dünyası tarafından *Troia*’nın intikamı olarak değerlendirilmiştir. Örneğin Pierre ve Laurent de Medecis (1449-1492) zamanında, Florensa’da Hellen edebiyatı dersi veren Demetrius Chalcondylas (1423-1511) Constantinopolis’ün Türkler tarafından alınmasından dokuz yıl sonra, 1462’de yayınladığı eserinde şunu yazmıştır: (Atabinen, 1943, s. 554)

“Vaktiyle Troya şehri Rumlar tarafından tahrip edilmiş olup İstanbul’un, bu Troyalılarından indikleri söylenen yabancılar tarafından zaptı, birçoklarının ve bilhassa Lâtinlerin kanaatlerine göre, tedip ve intikam eseri olarak telakki edilmiştir.”

Chalcondylas’ın sonuçta efsaneye dayalı bir olguyu –büyük ihtimal kendisi de inanmıyordu- eserine yazmış olması, Constantinopolis’in Türkler tarafından alınmasını, tarihte adalet arayanlara meşru göstermek, Galata ve İtalyan Latinlerince kanaate yakın bir hisse dayanan bu efsanenin kullanılmış ve yayılmış olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir (Atabinen, 1943, s. 554). Fatih ve Troialılar konusu bu anlatılanlarla sınırlı kalmamıştır.

Fatih ve Troialılar konusunu dillendiren isimlerden birisi de XVI. yüzyılda yaşamış, edebiyatta ‘deneme’ türünün yaratıcısı olarak görülen Fransız yazar Michel de Montaigne’dir. Dünya edebiyatında oldukça saygın bir yere sahip olan Montaigne, ‘Denemeler’ isimli eserinin “*En mükemmel insanlar*” (*Des plus excellents hommes*) başlıklı bölümünde, İlyada destanının eskimek bilmediğini önemle vurgulamış ve büyük savaşçıların İlyada’yı örnek aldıklarını ve birçok ulusun kökenlerini bu destanda aradıklarını belirtmiştir. Montaigne, bunlardan birisinin de II. Mehmet olduğunu yazmıştır. Hatta bu konuda Fatih’in Papa II. Pius’a yazdığı mektubu anımsatarak şöyle devam etmiştir: (Montaigne, 2011, s. 183)

¹⁶ “Kritovulus der ki: Çanakkale mülhakatından eski Troya kıt’asının merkezi olan İlyon şehrine vürud ettikte, mezkûr şehri kadimin bakayay-ı enkazını ve sair mahasin-i asarını ve mevkiini seyir ve temaşa ve bahren ve berren haiz olduğu ehemmiyeti takdir etti. Fatih Hazretleri burada Achilleus (Aşil) ve Ehas ve sair kahramanların meftun buldukları mahalleri taharri etmiş ve şair Homeros’un mazhar-ı sitayişî olan bu zevatı ve ifa ettikleri şayan tebcil hidematı yad ve tahatturla haklarındaki tahassüsât-ı takdir kâranesini izhar ve kendilerini meth ü sena eylemiştir. Padişahın başını sallayarak şu sözleri söylediği mervidir: “Cenabıhak beni bu şehrin ve sekenesinin müttefiki olarak bu ana kadar hıfz ve siyanet eyledi. Biz bu şehrin düşmanlarına galip geldik ve onların yurdlarını nehb ve garet ettik. Burasını Makedonyalı’lar ve Teselyalı’lar ve Moralı’lar fetih etmişler idi; bunların biz Asyalı’lara karşı biddef’at icra ettikleri suimumetâln intikamını, aradan edvar ve senenin müruruna rağmen onların ahadından aldık”, (Karolidi Tercümesi, 1328, s. 160-161, Naklen, Atabinen, 1943, s. 554).

"Türklerin padişahı II. Mehmet papamız II. Pie'ye şunları yazmış: 'İtalyanların bana düşman olmalarına şaşıyorum; biz de İtalyanlar gibi Troyalıların soyundanız. Yunanlardan Hektor'un öcünü almak benim kadar onlara da düşer; onlarsa bana karşı Yunanları tutuyorlar'."

II. Mehmet tarafından Papa'ya böyle bir mektup yazılmadığı göz önünde bulundurulduğunda, Montaigne'in bunu neden 'Denemeler' adlı eserine yazdığı sorusunun cevabı elbette ki, Montaigne'de kalan bir sır olmuştur. Montaigne'in bu psikolojisi, kurbanın kendisini düşmanla özdeşleştirmesi olarak yorumlanabilir. Konuyu "Montaigne ve Türkler" başlıklı makalesinde Prof. Dr. Zeki Arıkan şöyle yorumlamıştır: (Arıkan, 1993, s. 40)

"...Doğu Roma tarihçileri; Doğu ile Batı, barbarlıkla uygarlık arasındaki eski bir çatışmayı yeniden gündeme getirmek istiyorlardı. Elbette burada barbarlığı Türkler uygarlığı Doğu Romalılar temsil ediyor ve bu yolla Batı dünyasına geçmişteki bu hesaplaşmanın devam ettiği görüntüsü verilmek isteniyordu. İtalyan hümanizmi bu tezi oldukça benimsemiş ve Fatih'in ağzından Papa II. Pius'a yazdırılan sahte mektupla, Türklerin Troyalılarından geldikleri görüşü daha geniş kitlelere yayılmıştır. Bu sahte mektuba karşı ise papanın yazdığı mektup gerçektir. Papa II. Pius, sözde Fatih'in kendisine yazdığı bu mektuba karşı ona yanıt veriyordu. Papa, Fatih'in Troyalılarla akrabalık kurmak yolundaki iddiasını reddediyor ve Türklerin ancak İskitlerden inebileceğini savunuyordu."

Rönesans dönemi boyunca sık sık Troialıların Türk olduğu efsanesi yukarıda da izah edildiği üzere birçok eserde dillendirilmiştir. Bu durum şaşırtıcı bir şekilde yani söz konusu dillendirme olgusu sadece bu dönemle sınırlı kalmamıştır. Öyle ki Birinci Dünya Savaşı sırasında 1915'te yeniden Troia (Çanakkale) önlerine gelen Batılılar, Türkleri yine Troialılar kendilerini ise Akhalar olarak görmüşlerdir/betimlemişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı'nda Batı'nın Kolektif Hafızasında Troia ve Türkler

Yaklaşık 10/11 yıl boyunca süren Troia Savaşı, Paris'in âşık olduğu Hellen'i kaçırmayı nedeniyle çıkmış olsa da söz konusu kız kaçırma olayı aslında Akhaların savaş için beklediği fırsatı sağlamıştır. Paris'in Hellen'i kaçırmayı nasıl Kral Agamemnon'a Troia'ya yapılacak savaşın fırsatını yaratmışsa, Birinci Dünya Savaşı sırasında Goeben ve Breslau zırhlılarının da Osmanlı'ya 'kaçarak' sığınmaları ve sonrasında bu gemilerin Sivastopol limanlarını bombalamaya başlamaları da itilaf devletlerine aynı fırsatı vermiştir. Yine benzer şekilde savaştan hemen önce itilaf devletlerinin bu iki geminin kendilerine teslim edilmesini talep etmesi ve Osmanlı yönetiminin bunu reddetmesi gibi Troialı Kral Priamos da Hellen'in, kocası Akalı Menelaos'a geri verilmesini kabul etmemiş ve neticede her iki olguda taraflar arasında savaş başlatan sebebi teşkil etmiştir (Körpe, 2015, s. 136).¹⁷

Troia Savaşı sırasında Akhalara savaş kazandıran 'Tahta at' hilesi, binlerce yıl sonra yine aynı bölgede bu defa Birinci Dünya Savaşı sırasında Çanakkale Savaşları'nda, daha savaşın ilk çıkartma gününde itilaf güçleri tarafından yeniden denenmiştir. Savaşı bir an evvel bitirmeyi planlayan İngilizler 25 Nisan 1915 sabahı, Seddülbahir önündeki sahile kalabalık bir birlik çıkarmak için tahta at hilesine benzer bir yöntem denemişlerdir. Binlerce yıl önce Troia Savaşı esnasında Odysseus tahta atı yapmıştı. Bu defa da Çanakkale Savaşı esnasında İngiliz teğmen Josiah Wedgwood, River Clyde (Spelling, 2016) isimli bir kömür şilebini, yapmış olduğu çeşitli değişikliklerle büyük bir çıkartma gemisine benzer hale getirmiş yani kendince kömür şilebini modern Troia atına dönüştürmüştür. Büyük bir çıkartma gemisi görünümüne sahip hale dönüştürülen River Clyde şilebi, sahilde karaya oturduğunda karşılarında Türk askerlerini bulmuştur. Ancak binlerce yıl önce Troia'nın ele geçirilmesine imkân sağlamış eski tahta at hilesi bu defa işe yaramamıştır. Öyle ki, bu coğrafyanın şimdiki sahipleri eskilerin hatasını

¹⁷ Ayrıca bkz. (Emden, 2015).

tekrarlamamış ve aslında *Troialıların* o zaman yapması gerektiği şeyi yaparak yeni *tahta atı* yani büyük çıkartma gemisi görünümlü River Clyde adlı kömür şilebini¹⁸ yanına hiç yaklaşımadan ateş hattına almışlardır. River Clyde hilesi, itilaf devletleri açısından Çanakkale Savaşları'nın en fazla kayıp verdiği teşebbüslerinden biri olarak tarihe geçmiştir. İngilizlerin River Cylde, başarısızlığına rağmen itilaf devletleri Çanakkale Savaşları sırasında benzer taktikleri kullanmaktan vazgeçmemişlerdir. Yine benzer bir taktik/hile ile boğazdan gizlice geçerek Marmara Denizi'ne giren E11 denizaltısı tarafından uygulanmıştır. Bir Türk yelkenlisini 1915 Mayıs ayında Gelibolu açıklarında ele geçiren E11 denizaltısı, yelkenli Türk gemisini bir kamuflaj olarak kullanmış ancak itilaf devletleri bu girişimlerinde de başarılı olamamışlardır (Körpe, 2015, s. 143-144).

Gelibolu Yarımadası'nın Ege Denizi'ne uzanan uç kısmı, Troia Savaşı sırasında Akhaların ilk ayak bastığı *Troia* toprağıdır. Aynı zamanda Akhalar ilk kayıplarını da burada vermişlerdir. Adı '*ilk ayak basan*' anlamına gelen Akalı Protesilaos, Homeros'a göre karaya ayak basar basmaz Hektor tarafından öldürülmüştü. Bugün Çanakkale'de Seddülbahir köyünün batısında yer alan küçük Karaağaçlı Tepe, antik çağlardan bu yana bu Akhalı kahramanın mezarı olarak bilinmektedir. İngiliz cephesinin merkezinde bulunan tepe üzerinde görülen eski siperler bu Akhalı kahramanın savaş zamanı müttefik askerlerini korumaya çalışır gibidir. Daha sonra bu antik mezar anıtının hemen yakınına inşa edilen İngiliz Helles Abidesi, Çanakkale Savaşları'nda hayatını kaybeden tüm askerlerin anısına ithaf edilmiştir. İngilizler tarafından bu abidenin seçildiği yer kadar, kendi mimari tarzı/stili de üç bin yıl önceki Troia Savaşı'na gönderme yapar. Abide iki merdivenle çıkılan bir platform üzerinde *yükselen* 36 m. yüksekliğinde bir obelisk ve etrafını çeviren taş duvarlardan oluşmuştur. Abidenin iç tarafında yer alan duvarların bilinçli olarak yüzeye göre daha aşağıda yapılmış olmasının nedeni, gelen ziyaretçilere burasının Çanakkale Boğazı'nın karşı tarafındaki *Troia* harabeleri gibi bir başka kanlı savaş alanı izlenimi amaçlanması olmuştur (Körpe, 2015, s. 142). Bölge, Troia ve Çanakkale savaşlarının taraflar için önemi de göz önüne alındığında '*sıcak yer*' olarak adlandırılabilir (Volkan, 2012, s. 231). Homeros'un *Ilyada*'sında anlatılan Troia Savaşı'nda Akhalar, 10/11 yıl boyunca kazanamadıkları bir savaşı hile (Troia Atı) kazanmışlardı. Ama 1915 Çanakkale Savaşları'nda ciddi boyutlu bir yenilgi vardır. Troia Savaşı ile Çanakkale Savaşları'nın yapıldığı mekan aynı yerdir ve bir '*Sıcak Yer*'dir. Kurbanlaştırılan büyük gruba ait bireyler 'ötekiler' aracılığıyla oluşturulan paylaşılmış travmanın artık bir sembolü haline gelmiş yerleri 'Sıcak Yerler' ziyaret ederler. Bu yerler bireylerin yoğun duygularını ifade etmeleri için uyarır ve görüşme odalarında ortaya çıkmayan büyük grup sorunları konuşulur hale gelir. Eğer 'öteki' büyük gruba ait bireyler bu ziyaret sırasında onlara eşlik ederse, kurbanlaşan gruba ait bireylerin duyguları çok daha yoğun bir şekilde ortaya çıkacaktır. Sıcak bir yerde büyük grubun sözcüsü haline gelmiş bireylerin konuşmalarını dinlemek, divanda bir rüyasıyla ilgili yoğun serbest çağrışımlarını anlatan bir hastayı dinlemek gibidir (Volkan, 2012, s. 231).

Gelibolu Yarımadası'nın uç kısmında, Troia Savaşı'nın '*ilk kaybedilen askeri*' Protesilaos'un anıt mezarı ile Seddülbahir Köyü içinde bugün Türklere ait '*İlk Şehitler*' anıtı bulunur. Her iki anıt da savaşın ilk kayıpları için yapılmış olmalarından dolayı sanki binlerce yıllık bir tekerrürün abidesi gibidirler. Bu abidelerden ayrı olarak Gelibolu Yarımadası'ndaki İngiliz ve Anzak askerlerine ait diğer mezarlıklar da Troia Savaşı'nın olduğu bölgede yer almaktadırlar. Ayrıca mezar taşlarında yazan '*Their glory shall not be blotted out*' (Görkemleri lekelenmeyecek) ve '*Their name liveth for evermore*' (Onların adı sonsuza dek yaşar) şeklindeki kitabelerle de *Troia* efsanesine atıf yapılmış gibidir (Körpe, 2015, s. 142).

Akıl yürütme yöntemlerinden birisi olan '*Analoji*' ortak bir veya birden fazla özellikten yola çıkılarak 'A' için verilen yargıyı 'B' için de vermektir şeklinde açıklanabilir. Bir akıl yürütme yolu olarak iki olgu arasındaki benzerliğe dayanır. Öyle ki bu iki olgudan birisi hakkında varılan hükmün

¹⁸ River Clyde Kömür Şilebi'nin resmi ile River Clyde mürettebatına verilen madalyalar için Bkz. Resim 7, 8, 9 ve 10.

ve ulaşılan yargının diğeri hakkında da geçerli olması anlamına gelir. Bu durumda, bir nesne ya da olay hakkında ileri sürülen yargı, ona benzeyen başka bir nesne ya da olay için de geçerli olur. Analoji formüle edilecek olursa: A ve B'de, X özelliği bulunur. A'da ayrıca Y özelliği bulunur. O halde B'de de Y özelliği bulunur şeklindedir. Çanakkale Savaşları sırasında İtilaf Devletleri'nden General Ian Hamilton'ın ve daha birçok İtilaf Devleti subayının savaş sırasında tutmuş olduğu günlüklerinde analoji yöntemini kullandıkları görülmüştür. Türkler, 1915'te Troia ovasında, Troia kentinin hemen arkasına İngiliz genelkurmayının en korktuğu silahlardan birisini konuşlandırmışlardır. 6 inçlik *De Tott* bataryası, Troia üzerinden karşı kıyıdaki İngiliz ve Fransız mevzilerine ölümcül atışlar yapmıştır. General Ian Hamilton kendi günlüğünde, Asya kıyılarına bakan kısmının İngiliz cephesinin bir '*Akhilleus/Aşil Topuğu*' haline dönüştüğünü ve (Türkler tarafından) Troia bataryasının yaptığı atışların da bir anlamda Akhilleus/Aşil'i öldüren Paris'in okları kadar etkili olduğunu belirtmiştir (Körpe, 2015, s. 143).

Ilyada'da Akhilleus/Aşil, annesi ölümlü babası yarı tanrı Peleus ile su tanrıçası olan Thetis'in oğlu olan yarı insan¹⁹ tanrıdır. Akhilleus/Aşil Troia Savaşı'nın Akhalı kahramanlarının başında gelmekte ve Homeros'un Ilyada mitolojik eserinde Akhaların en büyük savaşçısı olarak baş karakterdir. Annesi Thetis oğlunu ölümsüzlük nehri *Styx*'de yıkarken elini suya değdirmemesi öğütlediği için onu sol topuğundan tutup suya batırmıştır. Efsanede Achilles/Aşil'in yalnızca topuğundan/ayağından vurulursa öleceğine inanılır. Efsaneye göre Achilles/Aşil, öleceğini bildiği halde Hellen'i geri almak için yapılan ve en büyük savaş olarak kabul edilen Troia Savaşı'na adının sonsuza kadar anılması için katılmış ancak, Troialı Prens Paris tarafından sol topuğundan/ayağından okla vurularak öldürülmüştür.²⁰ Çanakkale Savaşları sırasında İtilaf Devletleri komutanı General Hamilton'ın Türklerden gelen top atışlarını, Troia Savaşı kahramanlarından Paris'in oklarına benzetmiş olması üzerinde düşünülmesi gereken bir *psikozu* ortaya koymaktadır. Bugün tıp biliminde de ayak topuğunda yer alan tendona, "*Aşil Tendonu*" adı verilmiştir. Yine Hamilton, savaşın uzamasının nedenlerinden birisinin kendi ordusundaki hastalıklar ve gevşekliğin olduğunu, üç bin yıl önceki Troia Savaşı'nın on yıl sürmesinin nedeninin de bu olduğunu ve kendi kurmay subaylarının da bu durumda olduğunu söylemiştir (Körpe, 2015, s. 140-141). Bu durumu Atıf (Yükleme) Kuramı ile açıklamak mümkündür.

Günlük yaşamda hemen herkes, Heider'in deyimiyile "*naif bilim insanları*" gibi davranıp kendisinin ve başkalarının davranışlarının nedenlerini anlamaya çalışır. Çünkü yapılan atıflar çeşitli sosyal durumlardaki belirsizliği azaltmaya hizmet eder. Böylece sosyal dünyadaki pek çok etkileşim, atıflar temelinde tahmin ve kontrol edilmeye çalışılır. Tıpkı Çanakkale Savaşları sırasında General Ian Hamilton'ın tutmuş olduğu günlüğündeki alıntılarında yaptığı gibi.

16 Ocak 1853'te Hellas'ın Korfu Adası'nda doğan Ian Hamilton, İngiliz ordusunda generalliğe kadar yükselmiştir.²¹ Çanakkale Savaşları sırasında Homeros destanlarının kendisinde bıraktığı etki, tutmuş olduğu günlüğünde kendini açıkça ortaya koyar. General Hamilton Çanakkale için görevlendirildiğinde Phaeton (Fayton) adlı savaş gemisi ile yola çıkmıştır. Phaeton antik Hellen mitinde güneş tanrısının oğludur. 15 Mart 1915'te Phaeton savaş gemisinde tutmuş olduğu günlüğünde Hamilton: (Hamilton, 2016, s. 23)

"Dün gece Korfu adasının açıklarından –benim doğduğum yeri- saatte 30 mil hızla geçtik. İlk bebeklik günlerimin soluğu, kekik kokan rüzgârlarla doluydu... Temiz, açık bir hava. Deniz Afrodit için serilmiş mavi bir ipek halı gibi dalgalanıyordu..."

Üç gün sonra 18 Mart 1915'teki günlüğünde de:

¹⁹ Aşil, çeyrek tanrı olarak da nitelendirilmiştir.

²⁰ Bu konuyla ilgili başka bir anlatı da şöyledir: Thetis'ten doğacak çocuğun tüm tanrılardan daha güçlü olacağı kehaneti üzerine Thetis, Peleus ile yani bir ölümlü ile zorla evlendirilmiştir. Thetis doğan çocuklarının ölümlü taraflarını yok etmek için kocasından gizlice onları doğar doğmaz ateşte yakar ama çocukları bu yüzden ölür. Thetis son oğlu Achilles/Aşil'i ateşe tutarken Peleus onu yakalar. Achilles/Aşil'in sadece topuğu yanmıştır.

²¹ General Ian Hamilton'ın resmi için Bkz. Resim 11.

“Çanakkale Boğazı’na ulaştıktan sonra, çok güzel bir kıyı manzarasıyla karşılaştık. Hiç kımıldamadan o güzel kıyılara baktım. Homeros’un *Ilyada* ve *Odessia*’sı dize dize karşımda renk ve anlam kazanıyordu. Çok uzaklarda, doğuda, aydınlık ve güzel renklerle bezenmiş İda Dağı, ufukta sağda Hektor’un yenik düştüğü ve yanan Troia’dan yükselen dumanların gün ortasında göğü kapsadığı o tarihsel belde bugün bile canlı...” cümlelerini kurmuştur.

13 Nisan 1915 günü sert bir yağmur ve fırtına çıkmıştır, Hamilton o günü şu şekilde betimlemiştir: (Hamilton, 2016, s. 82)

“Rüzgâr Tanrısı Aeolus ve Deniz Tanrısı Neptün, Yunanlar ve Troialılar zamanından beri güçlerinden pek bir şey kaybetmediler.”

Aşağıda verilen diğer örnekler, Batı dünyasının Troia Savaşı ile ilgili ruh halini ve kolektif psikozunda yer etmiş olan portresini daha açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Birbirine bu kadar benzetilen iki savaş –Troia Savaşı ve Çanakkale Savaşı- arasında edebi olarak da bağ kurulmuştur. Bu olgu daha savaşın ilk günlerinden itibaren özellikle müttefik askerlerinin günlüklerinde görülmüştür. Çanakkale Savaşı’na katılan yazarlardan Rupert Brooke, İngiliz donanmasının amiral gemisi Queen Elizabeth’in Çanakkale Boğazı’ndaki bombardımanını Troia Savaşı sırasında Olympos’taki tanrıların yıldırımları ile Troia kentini sarsmasına benzetmiştir. Brooke şiirinde: ‘*Ve Priamos ve elli oğlu, topların sesini duyduklarında dehşete düştü. Ve Troia tekrar sarsıldı*’. Robert Brooke, bir diğer şiirinde ise Troia Savaşı’nda ve Çanakkale’de savaşan askerlerin aynı kaderi paylaştığını yazmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında özellikle eğitim görmüş klasik Hellen literatürüne hâkim olan itilaf devletleri subaylarının savaş esnasında yazdıkları mektuplarında ve daha sonra yayımlanmış oldukları anılarında da Homeros’un pasajlarından sık sık alıntılar yapmışlardır. Bu alıntılarda subaylar, kendilerini Troia’yı kuşatmaya gelen Akhalarla bir tutmuşlardır. Savaş esnasında Anzak’daki siperlerde bekleyen itilaf devletleri askerlerine, Gelibolu’nun dik yamaçları ve yukarıda bulunan Türk siperleri, Troia’nın ele geçirilemez surları gibi görünmüştür. Kendilerini Akhalarla ve onun kahramanı Akhilleus/Aşil ile özdeşleştirerek -kendilerini- Troia kahramanları, Türk olduğuna inandıkları Hektor’u ise düşmanları olarak yansıtmışlardır. Bu konuda yazılmış -kendisi de Gelibolu’da savaşmış olan Patrick Shaw-Stewart’a ait “*Stand in the trench, Achilles*” (Siperde duran Akhilleus/Aşil) adlı uzun şiir, bunun önemli örneklerinden birisidir. Cepheye geldiği ilk günlerde yaşadıklarını *Ilyada* Destanı’nın 18. kitabına atıf yaparak nakleden Shaw-Stewart, -şiirinde- gece karanlığında cephede, siperler içinde beklerken yakın arkadaşı Patroklos’u kaybeden Akhilleus/Aşil’in acısını duymuştur. Anzak cephesinde karanlıkta tepenin yukarısındaki siperlerdeki Türk askerleri ise onlara eski düşmanları Hektor’un hayaleti gibi görünmüştür (Körpe, 2015, s. 137-142).²²

Birinci Dünya Savaşı sırasında Çanakkale’de savaş boyunca ana karanın karşısında bulunan Tenedos, Limni ve İmbros adaları üç bin yıl önce Akhalar tarafından Troia’ya saldırmak için üs olarak kullanılmıştı. Üç bin yıl sonra da bu adalar, İngilizler tarafından aynı amaçla kullanılmıştır (Körpe, 2015, 137-138). Bu bağlamda Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması için İngilizler tarafından seçilen mekân, aslında sıradan bir mekân olarak seçilmiş bir yer değildir. Doğrudan İngilizler tarafından tespit edilen bu yer, bilinçli olarak seçilmiştir. Doğu Akdeniz’de uzun yüzyıllardır devam eden İngiliz varlığı ve İngilizlerin Mondros Limanı’nda da son otuz yıldır düzenli mevcudiyeti, sanki ateşkesin burada imzalanmasının önemli sebebini oluşturmuş gibidir. Doğu Akdeniz’de bulunan Mondros, Çanakkale Boğazı’nın çıkışında bulunan adaların en büyüğü olan Limni Adası’nın doğal bir limanıdır. Stratejik öneminden dolayı İngilizler, 1890’lı yıllardan itibaren Akdeniz donanmasına ait zırhlı askerî gemilerini filo halinde Mondros Limanı’na demirlemişlerdir. Ateşkesin Limni

²² Türklerin müttefiki olarak savaşa katılan Alman askerlerinin yazmış oldukları anılarda da Çanakkale Savaşı’nın geçtiği yerler ile Troia arasında ilişki kurulmuştur.

Adası'nın Mondros Limanı'nda yapılması, aslında Ege Adaları'nın Osmanlı egemenliğinde olmadığı imajını da ortaya koymasından bakımdan dikkate değerdir. Ayrıca ateşkesin Mondros Limanı'nda 'Agamemnon' adlı geminin²³ içerisinde yapılmış olması da anlamlıdır. Zira İngiltere, antlaşmayı Troia Savaşı sırasında Akhaların önemli kahramanlarından Kral Agamemnon ile aynı adı taşıyan gemide Osmanlı yönetimine dikte ettirmekle hem üç bin yıl önceki Troia zaferini yeniden hayata geçirme hayalini gerçekleştirmiş hem de Agamemnon zırhlısının 1915 yılında Çanakkale deniz savaşlarındaki tarihi yenilgisinin -psikolojik olarak- bir anlamda rövanşını/intikamını almıştır (Dinç, 2019, s. 1199-2009).²⁴ Bu durum da hem Mondros Mütarekesi hem de her ne kadar uygulamaya geçmemişse de Sevr Antlaşması, Türkler açısından 'seçilmiş travma' yı belleklere yerleştirirken Batılılar açısından da üst üste 'seçilmiş iki zaferi' oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

- Alexander, J. C. (2004). Toward a Theory of Cultural Trauma. Jeffrey C. Alexander, Ron Eyerman, et al. (Ed.), Cultural Trauma and Collective Identity, Berkeley: University of California Press.
- Arıkan, Z. (1993). Montaigne ve Türkler, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi (OTAM) Dergisi*, 4 (4), 23-42.
- Atabinen, R. S. (1943). Türklerin Avrupalı'larla Müşterek Troya Menşeleri Efsanesi Üzerinde Araştırma. III. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, 543-556. Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Bilişsel Uyumsuzluk Teorisi, (2019, 18 Haziran) Erişim Adresi <https://www.zen.com.tr/bilissel-uyumsuzluk-teorisi/>
- Boyacıoğlu, F. ve Çelik, K. (2013). İki Bin Yıl Süren Düş: Aydınlanma. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(10),165-175.
- Dinç, G. (2019). Neden Mondros? Bir Antlaşmada Mekân Seçimi, Mondros Mütarekesi'nin 100. Yılı: 1. Dünya Savaşı'nın Sonu Mütârekeler ve Barış Antlaşmaları Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı (24-26 Ekim 2018) Kahramanmaraş. Bildiriler. (Yay. Haz. A. Y. Akengin, H.A. Tokur). C.II, içinde (1188-1215 ss.). Ankara: AYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Dupleix, S. (1619). Mémoires des Gaules depuis le déluge jusqu'à l'établissement de la monarchie française, Paris.
- Eğribel, E. (2017). Anadolu: Savaş Yolları Kavşağı", Eğribel, E. ve Özcan, U. (Ed.), Tarihte Doğu Batı Çatışması, İstanbul: Doğu Kitabevi.

²³ Agamemnon Gemisi'nin resmi için Bkz. Resim 6.

²⁴ Çalışmasında Güven Dinç, bir antlaşmada mekân/yer seçimi konusunun önemli olduğunu vurgulamıştır. Antlaşmanın yapıldığı mekânın tarihe geçecek olması noktasında belirleyici olduğu, seçilen mekânın -antlaşmada muzaffer olan taraf açısından- tarihsel ve kültürel öğeleri çok iyi seçerek, mağlup tarafa karşı psikolojik bir üstünlük sağlamayı amaçladığı, seçilen yerin askeri ve siyasi niteliğini kullanarak üstünlük elde etmek ve yine merkez ile ulaşım ve haberleşme kolaylıklarını kendi lehine oluşturmak veya karşı tarafı bu yolla dezavantajlı bir duruma getirmek şeklinde formüle etmiştir. Dinç, bu tezini, özellikle Mondros Mütarekesi'nin müzakereleri esnasında İngilizlerin, Mondros Limanı'nda karada iyi bir mekan yerine 'Agamemnon' isimli gemide yapmış olmasını, Rauf Bey'in merkezle iletişime geçememesi gibi bir mağduriyeti de oluşturduğu gerçeğini -Rauf Bey'in hatıratındaki sözleriyle- ortaya koymuştur. Rauf Bey, bu mağduriyeti şu sözleriyle ifade etmiştir: "Yalnız kaldım. Üç gündür misafiri bulduğumuz «Agamemnon» zırhlısında bu kadar sıkıldığım, bu derece sabırsızlandığım olmamıştı. . Saatler geçtiği halde, arkadaşlardan Bâbü'lî ile muhabere imkânı bulduklarına dair olsun, bir haber alamıyordum. Ömrümün, hâfızamdan hiçbir vakit silinmeyecek en zor, en üzüntülü dakikalarını yaşıyordum." (Dinç,2019).

- Emden, R. V. ve Chambers S. (2015), Gallipoli: The Dardanelles Disaster in Soldiers' Words and Photographs, London: Bloomsbury Publishing.
- Garaşarlı, Ç. (2005). Eski Yunan, Roman, Kelt ve German Dillerinde Türkizmler. Bakü: Kömen Yayınları.
- Garaşarlı, Ç. (2011). The Turcic Civilization Lost in the Mediterranean Basin, Bakü: LAP LAMBERT Academic Publishing
- Garaşarlı, Ç. (2014). Troialılar ve Etrüksler Türk İdiler, (S. Yavuzaslan, Çev.), Konya: Kömen Yayınları.
- Hamilton, I. (2006). Gelibolu Hatıraları, (Gallipoli Diary – 1915), İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Herodotos (2012). Tarih, (M. Ökmeni, Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Homeros (1984). İlyada, (A. Erhat, A. Kadir, Çev.), İstanbul: Can Yayınları.
- Kellermann, P. F. (2007). Sociodrama and Collective Trauma. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Körpe, R. (2015). Aynı Coğrafyada İki Savaş: Troia ve Çanakkale Savaşlarının Karşılaştırılması. Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 13 (18), 131-160.
- Lagerbring, S. (1764). Bref till Cancellie Rådet och Riddaren, Herr Joh. Ihre om Svenska och Turkiska Språkenslikhet. Lund: C.G. Berling.
- Lagerbring, S. (2008). İsveççe'nin Türkçe ile Benzerlikleri, İsveçlilerin Türk Ataları, (Yayına Haz. Abdullah Gürkün), İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Montaigne (2011). Denemeler, (Prof. Dr. Sabahattin Eyyupoğlu, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Pertusi, A. (1970). I primi studi in Occidentesu H'Origine e la potenza dei Turchi, Studi Veneziani, XII, 479-482.
- Schützenberger, A. A. (2021). Psikosoymim: Aile Yaralarını İyileştirmek ve Kendini Bulmak. (Kağan Kahveci, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Schwoebel, R. (1967). The Shadow of the Crescent: The Renaissance image of the Turk (1453-1517). Newyork: St. Martin's Press.
- Spelling, S. (2016). The Wooden Horse of Gallipoli: The Heroic Saga of An Icon The First World War The SS River Clyde in 1915. London: Frontline Books.
- Spencer, T. (1952). Turks and Trojans in the Renaissance. *Modern Language Review*, XLVII, 320-322.
- Tarih-i Sultan Mehmed Han Sâni, (1328). Karolidi Tercümesi. İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası.
- Volkan, V. D. (2001). Transgenerational Transmissions and Chosen Traumas: An Aspect of Large-Group Identity. *Group Analysis*, 34(1),79-97.
- Volkan, V. D. (2012). Divandaki Düşmanlar: Bir Türk Psikanalistin Siyaset Psikolojisi, (Serap Aydoğan Taycan, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Volkan, V. D. ve Itzkowitz, N. (1994). Turks and Greeks: Neighbors in Conflict. Cambridgeshire: Eothen Press.

- Volkan, V. D. ve Itzkowitz, N. (2017). Atatürk'ün Psikanalitik Biyografisi: "Atatürk-Anatürk". İstanbul: Pusula Yayınevi.
- Yerasimos, S. (1993). Türk Metinlerinde Konstantiniye ve Ayasofya Efsaneleri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yerasimos, S. (2010). Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu, (Şirin Tekeli, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zabunoğlu, O. Troia Atı. (2019, 29 Mayıs) Erişim Adresi <http://jeofizikbric.com/web/images/bb/makale/Troia.pdf>

RESİMLER

Resim 1: Troia Atı

Resim 2: İlyada destanının başlıca kahramanları. Akhilleus, Agamemnon, Menelaos, Nestor, Odysseus, Diomedes ve Paris (Nikolai Ivanoviç Utkin,1829).

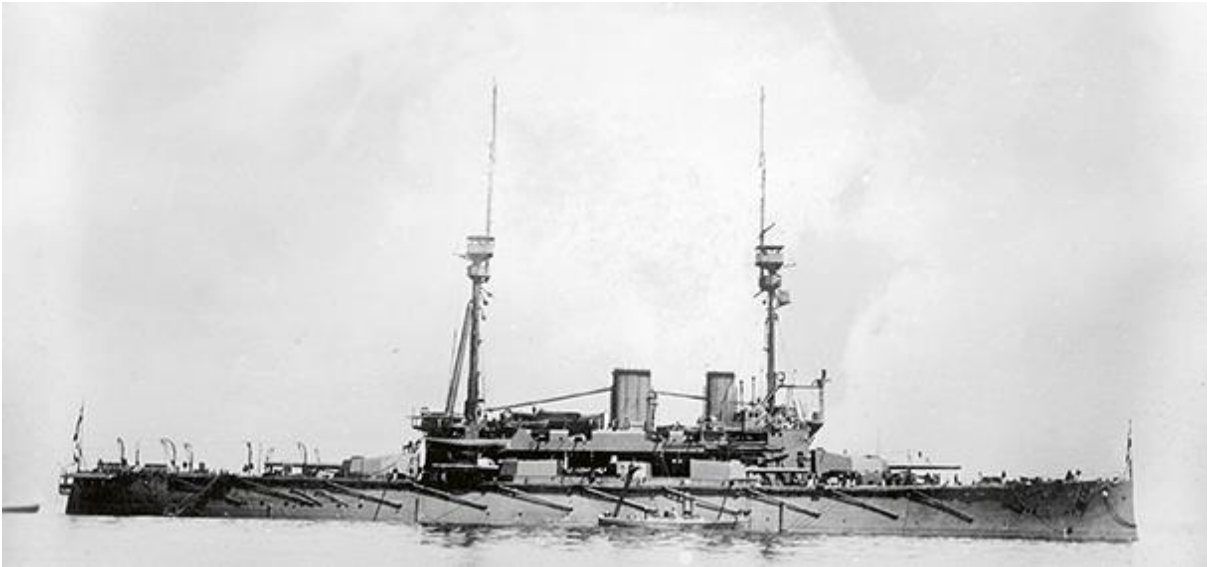
Resim 3: Kızı Iphigenia'yı kurban ederken Agamemnon'a gökten gelen geyik.

Resim 4: Agamemnon, Troia Savaşı'nda savaşırken.

Resim 5: Mykenal Kralı Agamemnon.

Resim 6: Mondros Mütarekesi'nin İmzalandığı İngilizlere ait Agamemnon Savaş Gemisi.

Resim 7: River Clyde Kömür Şilebi, Çanakkale, 1915. Ulusal Denizcilik Müzesi, Greenwich, Londra, Caird Koleksiyonu.²⁵

Resim 8: River Clyde Kömür Şilebi, Çanakkale, 1915.

²⁵ River Clyde, 1905'te inşa edilmiş bir kömür şilebi ve genel kargo gemisidir. Çanakkale Savaşları sırasında 1915'te askeri çıkarma gemisine dönüştürüldü ve 25 Nisan 1915'te yaklaşık 06.15'te Gelibolu'daki Helles Burnu'ndaki Seddülbahir Türk kalesinin yakınında, V-Plajı'nda kasıtlı olarak karaya oturmuştur. Gemi, Kraliyet Munster Fusiliers, Royal Hampshire Alayı ve Royal Dublin Fusiliers'den yaklaşık 2000 asker taşıyordu. Niyet, bir mavna ve küçük teknelerden oluşan bir pontonun, birliklerin toplu olarak karaya çıkmasını sağlamak için gemi ile kıyı arasındaki boşluğu doldurmaktır. Ancak Türklerin bunun bir hile olduğunu anlaması üzerine ateş açması sonucunda gemi içerisinde bulunan çok sayıda asker hayatını kaybetmiştir. 1100 Kraliyet Dublin Fusiliers'den sadece 11'i sağ olarak kurtulmuştur. <https://collections.rmg.co.uk/collections/objects/126213.html>, Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2021. Ayrıca bkz. <https://www.dublin-fusiliers.com/ships/clyde.html>, Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2021.

Resim 9: Birinci Dünya Savaşı, SS River Clyde'den altı denizci Victoria Cross Galibi Anıtı, 1915. (Madalya ön yüzü).²⁶

Resim 10: Bir çapa etrafında, dört ülkenin ulusal hayvanlarının madalya görüntüleri, aslan, (İngiltere) kanguru, (Avustralya) kivi (Yeni Zellenda) ve horoz, (Fransa) alay rozetleri. (Madalya arka yüzü).

²⁶ <https://www.woolleyandwallis.co.uk/departments/silver/sv211014/view-lot/473/>, Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2021.

Resim 11: General Sir Ian Hamilton (1853-1947). Çanakkale Savaşları'ndaki başarısızlığı askeri kariyerinin de sonunu getirmiştir. 16 Ekim 1915'te Londra'ya geri çağırılmıştır.²⁷

²⁷ Ulusal Ordu Müzesi, Çalışma koleksiyonu, <https://collection.nam.ac.uk/detail.php?acc=1983-02-61-1>, Erişim Tarihi, 23 Mayıs 2021.